

**ПАНЕЛЬ: Мова медіа в інформаційно
комунікаційному просторі**

**ЕВФЕМІЗМИ ВІЙНИ. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ
ПРОПАГАНДИ ТА КОНТРПРОПАГАНДИ**

Сергій Смірнов,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник –

доктор наук з соціальних комунікацій,

професор кафедри зарубіжної преси та інформації

Львівського національного університету імені Івана Франка

Мар'ян Житарюк

«Всі здохнуть, а ми потрапимо у рай» – це, напевно найяскравіший евфемізм від путіна, який одночасно ілюструє те, як він озвучує плани тотального знищення і при цьому прагне уникнути справжніх назв своїх дій.

Класичне визначення евфемізмів – заміна прямих назв речей чи подій, зазвичай пом'якшеними чи описовими. Протилежному намірові – створити враження більш загрозливе чи знущальне, ніж це є насправді – слугують дисфемізми. Основна мета цього дослідження полягала у визначенні тенденцій заміни слів і назв, пов'язаних з війною рф проти України. А оскільки війна і вбивство є найгіршим злочином, то будь-яка заміна прямої назви є очевидним применшенням або приховуванням. Відтак будь-яку заміну прямих назв такими, такими, що не викликають чіткого розуміння того, що є чи відбувається насправді, було вирішено узагальнити саме як евфемізми.

Аналізували найбільш вживані і цитовані виступи і заяви офіційних осіб рф як країни, що почала війну, висновки фактчекінговими платформами, а також використання знайдених евфемізованих термінів або апеляція до них в ЗМІ та офіційними осо-

бами країн світу. Період дослідження охоплював період від початку російського вторгнення в Україну в 2014 році до початку 2024 року.

В ході дослідження було встановлено, що евфемізми для рф не художній чи пропагандистський прийом, а чітко визначена інформаційна політика, покликана ввести в оману: залякати, применшити і приховати справжні наміри і дії, оправдати злочини, які вже відбулися і які відбудуться згодом.

Серед найбільш вживаних рф евфемізмів:

«народні республіки», «народ Криму, Донбасу» замість «військове вторгнення», «диверсанти»;

«ввічливі люди» замість «російська армія»;

«Руский мір» замість «іноземна територія є сферою інтересів рф з правом застосування сили та армії»;

«ЛНР, ДНР» замість «збройні формування рф»

«СВО» (спеціальна військова операція) замість «війна»;

«Можемо повторити» замість «війна», «здійснимо військовий напад», «плануємо окупацію», «вбиватимемо» в залежності від контексту;

«ми не починали війну, ми її завершуємо» та «ми захищаємося» замість «ми почали війну»;

«повернення територій» замість «окупація»;

«ми відкриті для переговорів» замість «вимагаємо капітуляції».

«Референдум», «народне волевиявлення» замість «силовий примус та підробка документів для анексії території».

Це далеко не вичерпний, але показовий перелік системності у змінах назви того, що відбувалося і відбувається насправді.

Важливою особливістю є те, що ці та інші, в тому силі похідні від згаданих, описові звороти вживаються: 1. офіційними особами рф і 2. як цілком серйозні вислови, без жартівливих, саркастичних чи з почуттям сорому інтонацій. Саме так вони відтворюються і медіа рф. Більше того, здійснюється системна робота, щоб саме ці назви вживали всі громадяни рф. «Закон про фейки» (№ 32-ФЗ «Про внесення змін до Кримінального кодексу Російської Федерації...») передбачає кримінальну в т.ч. відповідальність за використання прямих назв: «Дії, спрямовані на дискредитацію використання зс рф в цілях захисту інтересів рф та її громадян, підтримки міжнародних миру та безпеки, в тому числі публічні заклики до перешкодження викорис-

тання зс рф для вказаних цілей». По факту склалася ситуація, коли законодавчо заборонено називати війну війною.

Активною та системною заміною прямих назв рф досягає того, що цю ж термінологію використовують офіційні особи країн-партнерів. Наприклад керівник Китаю Сі Цзі Пінг не називає війну війною, а рф агресором [6], президент Бразилії Лула да Сільва говорить, що «Київ також відповідальний за напад рф» а «припинення допомоги Україні закінчить війну» [7] (що відповідає російській термінології «ми не починали війну» та «мирні переговори» на означення «капітуляції»). Прем'єр-міністр Угорщини Орбан стверджує, що війна Росії проти України «це військова операція...Між двома країнами не було оголошення війни. Коли Росія оголосить війну, тоді війна буде» [4], а прем'єр-міністр Словаччини Фіцо говорить, що мир - це коли Україна віддасть частину своєї території, не буде членом НАТО, а війни як такої і нема: «Ви справді вірите, що в Києві війна? Сподіваюся, ви несерйозно» [1]. «Детектор медіа» навіть публікував аналіз відповідність заяв Орбана та Фіцо основним поняттям насаджуваної рф семіотики [5].

Україні та країнам, які не залежать від рф, довелося витратити чимало зусиль, щоб повертати в дійсність, або принаймні перестати її спотворювати таких осіб як Папа Франциск чи Ілон Маск. Постійна увага, виправлення, пояснення справжньої суті подій, деконструкція російських мовних зворотів покликані змусити їх в більшій чи меншій мірі більш відповідально обирати слова, менше використовувати російські евфемізми.

Основні небезпеки:

Систему евфемізмів російської пропаганди використовують офіційні особи та інституції, в серйозній інтонації;

Аудиторія не встигає зрозуміти, що має справу з неоднозначністю, натомість фіксує почуті поняття як такі, що описують реальний світ та події;

Дослівні переклади таких заяв легітимізують оманливі поняття та створюють паралельну фальшиву інформаційну реальність.

Механізми протидії:

«Сутнісний», а не дослівний переклад (що буває надзвичайно важко);

В українському медіа-просторі варіант сутнісного, а не дослівного перекладу заяв російського офіціозу практикує канал «Еспресо», транскриптуючи, наприклад, «СВО» як «війна», а «захистити мешканців Донбасу» як «окуповувати Донбас» [9] і т.д.

Активне використання справжніх термінів на позначення подій, які повинні підважувати евфемізацію і ставати відображенням реальності;

Послідовне викриття носіїв евфемізації як брехунів і фіксація цього на всіх можливих майданчиках.

З 2014 року Україні довелося докласти чимало зусиль – демонструючи російські паспорти окупантів в Криму та в Донецькій і Луганській областях, російську зброю, якою обстрілювали Україну на різних міжнародних майданчиках, включаючи засідання Ради Безпеки ООН – щоб деконструювати російських «ввічливих чоловічків» і довести участь російської армії [8]. Бо, наприклад, вторгнення в Україну 2014 року тодішній президент США Барак Обама трактував тільки в світлі російської пропаганди: « Є причина, чому не було збройного втручання (рф) в Крим. Тому що в Криму було багато російськомовних людей, і там існувала певна симпатія до поглядів, які представляла Росія. Навіть у Верховній Раді тоді були симпатичні Росії. Політика в Україні була складнішою» [2].

А вже 2023 році PolitFact визнав Путіна як «брехуна 2022 року» за його виправдовування війни та приховування його військових злочинів жертв. Окремо в тій статті було виділено і роль офіційних акаунтів посольств рф, які називали розпочату рф війну «збереженням життя і миру» [3].

Література:

1. As missiles hit, Slovak PM Fico claims there's no war in Kyiv. *Reuters*. 23.01.2024 URL: <https://www.reuters.com/world/europe/missiles-hit-slovak-pm-fico-claims-theres-no-war-kyiv-2024-01-23/> (дата звернення: 02.04.2024)
2. Obama & Amanpour: The Full World Exclusive Interview. *CNN*. 23.06.2023 Url: <https://youtu.be/x3zgCVqqf3Q?si=nyAlVtOvP6mYcb-D> (дата звернення: 02.04.2024)

3. Catalanello R., Jacobson L., Lie of the Year 2022: Putin's lies to wage war and conceal horror in Ukraine. *Politifact*. 13.12.2022. URL: <https://www.politifact.com/article/2022/dec/13/lie-of-the-year-2022-putins-lies-to-wage-war-and-o/> (дата звернення: 02.04.2024)
4. Simon Z., Orban Questions If Russia's Invasion of Ukraine Is a 'War'. *Bloomberg*. 21.12.2023. URL <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-21/orban-questions-if-russia-s-invasion-of-ukraine-is-a-war> (дата звернення: 02.04.2024)
5. Бідочко Л., Антиукраїнське суголосся Фіцо й Орбана: як деякі заяви сусідів України підігрують російській пропаганді. *Детектор медіа*. 24.01.2024 URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/34050/2024-01-24-antyukrainske-sugolossya-fitso-y-orbana-yak-deyaki-zayavy-susidiv-ukrainy-pidigruyut-rosiyskiy-propagandi/> (дата звернення: 02.04.2024)
6. Жерновська Л., Сі Цзіньпін висловився про війну в Україні. *УНІАН*, 20.03.2022. URL: <https://www.unian.ua/world/si-czinpin-vislovivsvya-pro-viynu-v-ukrajini-12185307.html> (дата звернення: 02.04.2024)
7. Лисогор.І., Президент Бразилії заявив, що не хоче обирати сторону в війні Росії проти України. *LB.ua*. 24.04.2023 URL: https://lb.ua/society/2023/04/24/552930_prezident_brazilii_zayaviv_shcho_hoche.html (дата звернення: 02.04.2024)
8. Порошенко показав в ООН паспорти російських військових, *LB.ua*. 20.09.2017. URL: https://lb.ua/world/2017/09/20/377060_poroshenko_pokazal_oon_pasporta.html (дата звернення: 02.04.2024)
9. Скабеева дочекалася контрнаступу. *Еспресо*. URL: <https://youtu.be/z1ouL1rW-Eo?si=3CPkzGGxprqi7WmjU&t=296> (дата звернення: 02.04.2024)